

Výchovné oblasti

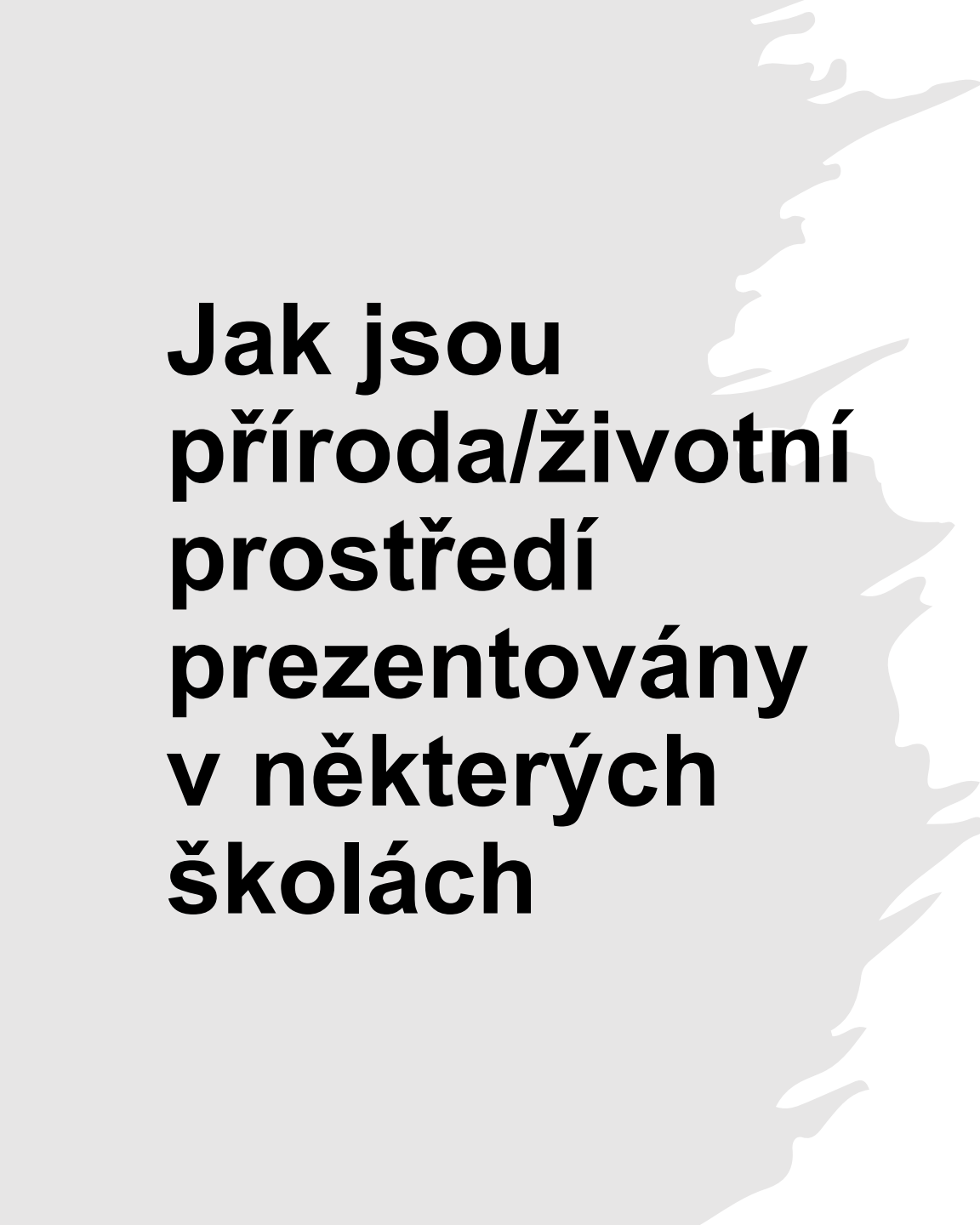
TMV LF 2021

Vaše pojetí
zobrazeného...

- Vyjádřete názor
na obrázky?
- Co se Vám
vybaví?
- ....

Zkušenosti,
prožitky versus
vzdělání

Jak jsou příroda/životní prostředí prezentovány v některých školách

- příroda a Země nejsou považovány za prioritu a hlavní hodnotu;
- příroda je pouze „*objektem, materiálem, zdrojem anebo prostředkem dosažení lidských cílů, plánů a záměrů*“ (Višňovský, 2009, s. 46), přednost a význam má člověk s jeho přáními, touhami a cíli;
- chybí procesuální uvažování i citlivost pro vazby a souvislosti v přírodě;
- převládá mechanický způsob uvažování, povrchní encyklopedičnost.

-
- představují „problém hrozby“ v důsledku nezodpovědného jednání a chování člověka k přírodě;
  - je oznámeno, že je životní prostředí ohroženo, že kvalita vody, vzduchu se zhoršuje...);
  - převládá hodnocení přírody ve smyslu, že hodnotu má jen to, co je pro člověka užitečné bez ohledu na to, že příroda má hodnotu sama o sobě;
  - chybí často pohled podle kategorií etiky, tzn. dobra, zla, správného, nesprávného chování či jednání (Chytil, 1999, s. 54-55).

Environmentální výchova

---

směřuje jednoznačně k **překonání primitivně egocentrických, sebestředných názorů a preferencí hodnot,**

- *podílí se na nové duchovní integraci člověka, jehož vřazuje do celku přírody a kultury,*
- *usiluje o zastavení a zvrácení dosavadního způsobu poškozování přírody.*

Nové kulturní obsahové principy: *hodnotová priorita přírody pro lidský život, závislost člověka na přírodě a požadavek ekologizace duchovní a materiální kultury (Šmajš, 2011).*

Základní pojmy/koncepty

Ekologie, environmentalistika
(nauka o životním prostředí -
zkoumá mechanismy jakými člověk
působí na ekosystémy, b) zkoumá
jak působí prostředí a jeho
jednotlivé složky na člověka
(zdraví, vitalita atd.

- Životní prostředí – přírodní, kulturní, sociální.
- Příroda - přirozené, kultura – umělé.
- Environmentální výchova.
- Biofilní přístup ke vzdělávání.

Příroda jako součást vzdělávacího obsahu i prostředek výchovy

- Příroda = významné prostředí pro život člověka - „*zdroj původního, věčného,...*“;
- Přírodní jevy a poznatky = „*substrátem*“ pro rozvoj poznání; „*nosným substrátem*“ pro realizaci úloh environmentální výchovy (Held 2001, s. 349);
- Poznávání přispívá k nabývání pozitivního vztahu k přírodě a k poznávání vůbec.

Kultura

- Kultura dílem člověka. Zahrnuje materiální i duchovní rovinu, jež podléhají vlastním zákonům reprodukce a vývoje (evoluce).
- Kreativní evoluční proces spravuje člověk, který nemůže tvořit stejným způsobem jako příroda.

- Poznávání** životního prostředí (přírodního, kulturního a sociálního)
2. Utváření a rozvíjení **hodnotících** vztahů (postojů),
  3. Rozvíjení šetrného a odpovědného **jednání**.

Jak se vyučuje o přírodě a kultuře

(z názorů studentů, 2018)

„...memorování se nazpaměť, chyběla jakákoliv praktická výuka...“

„Ve škole nám bylo vše podáváno „fakticky“. Ovce vypadá tak a tak, je užitečné pro...“

„Výčet pojmů, které se učím bez souvislostí, občas film o přírodě, málo obrázků, málo vycházek do přírody.“

„Pamatuji si, že většinou šlo o předávání faktů - tedy rozdělení rostlin, zvířat a jejich popis, funkce atd. Všechny poznatky byly spíše jen z učebnic. Jen jeden profesor nás vzal do prostředí kolem školy a jedna učitelka ještě na ZŠ s námi dělala dlouhodobý projekt, kdy jsme zkoumali vodu, půdu, ... kolem školy.“

Čím se vyznačuje taková výuka?

- mechanické osvojování učiva,
- memorování bez porozumění
- bez zřetele na učení v souvislostech,
- bez názorné prezentace,
- bez kontaktu s přírodním prostředím;
- bez adekvátního **objasňování vztahu přírody, kultury a člověka.**

Environmentální výchova jako průřezové téma v RVP ZV

Za stěžejní

- adekvátně vystihnout a pochopit vztahy a souvislosti mezi složkami životního prostředí (přírodní, kulturní či umělou, sociální);
- komplexně vyjádřit vzájemnou podmíněnost živé a neživé přírody, organismů navzájem, vztahů lidské činnosti a jejích produktů a přírody, včetně poznávání nechtěných důsledků lidských přetvářecích aktivit, působících devastaci a ohrožení přirozených kvalit vody, vzduchu, půdy, flóry, fauny s následným ohrožením nejen lidského zdraví, ale i existence života na Zemi vůbec (Horká, 2005).

Obsahové zaměření environmentáln í výchovy

I. Kognitivní oblast

Porozumění souvislostem, vzájemným vztahům a podmíněnosti v biosféře, ekologickým zákonitostem, závislosti člověka na přírodě, vztahům člověka a prostředí a následkům lidských činností v životním prostředí, včetně možností tyto následky zmírňovat, omezovat až vyloučit.

II. Kognitivně – afektivní oblast

Osvojování si etických principů jednání a chování a překonávání primitivně egocentrických názorů a hodnot.

Výchova aktivního občana s důrazem na jeho zájem, odpovědnost vůči přírodě a kultuře i příštím generacím.

Upevňování kulturního vztahu ke složkám životního prostředí, projevující se úctou, šetrností, výběrovou náročností, dobrovolnou skromností, opatrností, preventivní obezřetností, pokorou, tolerancí, respektem k řádu přírody a lidským právům a povinnostem.

Posilování pozitivních rysů osobnosti (svědomitost, ukázněnost, slušnost, ohleduplnost, sebedisciplína, sebeomezení ap.).

Rozvoj schopností vnímat, prožívat a hodnotit krásu přírody jako celku, pěstování vkusu a citu pro soulad a emocionálního vztahu k prostředí, rozvoj duchovních potřeb a kultivace hmotných potřeb.

Vzdělávání v oblasti prevence, ochrany a podpory zdraví, péče o tělesnou zdatnost, ochoty měnit životní styl a odpovědnosti za zdraví.

III. Kognitivně – motorická oblast

Soubor dovedností a návyků /kompetencí

ekologicky šetrného spotřebitele a občana pro :

- každodenní žádoucí ekologické jednání (třídění odpadů, péče o zeleň, zlepšování okolního prostředí apod.),
- hospodárný vztah k životnímu prostředí (minimalizace čerpání neobnovitelných zdrojů, šetrné využívání přírodních zdrojů, odolávání svodům samoučelné techniky, pohodlí a krátkodobého zisku, péče o pracovní prostředí).

Biofilní orientace vzdělávání

Vztah přírody a kultury ve své komplexnosti.

„Životu přející“ postoj člověka k přírodě, určovaný kulturou.

Objasňovat co je příroda a přirozené, co je kultura a umělé; vštěpovat evoluční způsob myšlení, kompatibilitu kultury s přírodou k nové duchovní integraci člověka v celku přírody a kultury (Šmajs, 2011).

Biofilní přístup ke vzdělávání

▪

- Pojem „biofilní“ představuje v širším smyslu lásku k životu a přírodě.
- Biofilní přístup ke vzdělávání je založen na úctě k přírodě a uznání její jedinečnosti a nenahraditelnosti.
- Člověka chápe jako integrální součásti biotického společenství a kulturu jako umělý výtvar člověka, za který on nese odpovědnost.
- Odlišný způsob prezentace přírody a přirozeného a kultury a umělého a z hlediska jejich vzájemných vztahů a přirozené a kulturní evoluce, (viz Metafora dvou pekařů (Šmajs, 2011)).
- Jednota člověka a Země a na ničem nepodmíněná a na člověku nezávislá hodnota přírody.
- Odmítá arogantní antropocentrické paradigma lidské nadřazenosti nad přírodou.

Příroda tu
totiž není
jen pro to,
aby
člověku
sloužila!

- **Lidské vitální potřeby jsou svým** původem přírodní, ale jejich uspokojování nemá mít charakter arogantního antropocentrismu a mechanistické interpretace skutečnosti.
- Z **výjimečné pozice člověka** plyne jeho zodpovědnost **vůči přírodě**. Mít na paměti, že „přírodu nevytváříme, za její fungování neneseme odpovědnost, evoluční procesy probíhají i bez nás“ (Šmajš 2011).

Proměna vzdělávacího kurikula

- od **orientace abiotické a protipřírodní** přejít k orientaci **biotické a propřírodní** („*od vlády nad přírodou k životu ve shodě s přírodou*“);
- od **převahy dílčích informací** a pasivního přijímání poznatků k rozvoji **evolučního a systémového myšlení** prostřednictvím znalostí a porozumění ekosystémům, včetně vlivů lidské činnosti na životní prostředí;
- od **axiologicky arogantního antropocentrismu a mechanistické interpretace** skutečnosti k výchově **ekologicky odpovědného občana**; odolávání hypertrofii civilizačních momentů v podobě diktátu módy, sugesce reklamy - „*od nadvlády techniky k akceptování sociální spravedlnosti a rovnoprávnosti*“);

- **od vzdalování se/odcizování přírodě k hodnotové rehabilitaci přírody vtištěním** (imprintingem) života jako nejvyšší hodnoty („*od ocenění kvantity /více/ k ocenění kvality /lépe/*“).

Potřeba permanentní diskuse o vlastním obrazu světa a soustavné kritické přehodnocování návyků a činností; nelze žít na úkor ostatního světa a příštích generací.

Obsahové principy biofilně orientovaného vzdělávání

Aby:

- zůstaly zachovány přírodní hodnoty a biologická rozmanitost pro současné a příští generace;
- vlivem kultury nerostla zátěž prostředí;
- se minimalizovaly dopady jednání na druhé,
- lidé odolávali svodům techniky, pohodlí a krátkodobého zisku,
- lidé dokázali vnímat, prožívat a hodnotit krásu přírody.

- lidé předkládali pozitivní perspektivy světa a nekompromisně odmítali vulgarizované,
- jednostranné pohledy na realitu,
- lidé pochopili, že nejsme vládci a bez přírody nelze žít,
- lidé nežili na „cizí účet“, zvládali pokrok, byli ohleduplní, šetrní – nebrali víc, než je třeba ...(J. Valenta, 2017).

Na závěr

...vztahy kolem nás nikdy jasné a jednoduché nebudou, jediným možným řešením je neustále vnímat, přemýšlet a hledat.

Je třeba dopřát klidu a prostoru k pozorování krásy přírody, k prožívání radosti z bezprostředního kontaktu s přírodou, k upevňování prožitku harmonie s přírodou.

VÝBĚR LITERATURY

- Held, L. (2001). [Príroda–deti–vedecké vzdelávanie](#). In: Kolláriková Z., Pupala B., *Predškolská a elementárna pedagogika. Praha: Portál.*
- Horká, H. (2005). *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století*. Brno: MSD.
- Horká, H. (2017). Vzděláváním k překonávání narušené reciprocity mezi člověkem a přírodou.
http://user.mendelu.cz/schmied/Sbornik_ICOLLE_2013.pdf
- Chytil, O. (1999). Obsahová analýza základních textů formujících hodnotový vztah dětí k životnímu prostředí. *In Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života*. Olomouc: Vydavatelství UP, 1999, s. 53 – 64.

Krajhanzl, J. Ekopsychologie a environmentální chování. In Dlouhá, J. (ed.) (2009). *Vědění a participace*. Praha: Karolinum, s. 132-142.

Šmajš, J. (2011). *Potřebujeme filosofii přežití? Úvahy o filosofii, kultuře, poznání, vzděláním řeči a popularizaci vědy*. Brno: Doplněk.

Valenta, J. (2017). Škola dobrého života.

<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/118/SKOLA-DOBREHO-ZIVOTA.html/>

Višňovský, E. (2009). *Človek ako homo agens*. Bratislava: Iris.

Winter, D. D. N., Koger, S. M. (2009). *Psychologie environmentálních problémů*. Praha: Portál.